

EARLY MODERN WORKSHOP: Jewish History Resources

Volume 20: Leisure, Fun, and Play

August, 21-22, 2023

Online on Zoom

R. Moses Provenzalo's responsum on Tennis

Tamara Morsel, New York University and Yechiel Rosenberg, Yeshiva University

Responsa of R. Moses Provenzalo, #53

She'elot u-Teshuvot Rabbenu Moshe Provenzalo zekher zaddik li-vrakha, ed. R. Avraham Yosef Yanni, 2vols. (*Makhon Yerushalayim*: Jerusalem, 1989), I:84-85.

R. Moses Provenzalo (1503-1576) was born in Rosà, in the Veneto, to a Provençal family. He was largely self-taught.¹ Provenzalo resided in Mantua for most of his life and served as the rabbi of the Italian community there. He was involved in several public disputes that embroiled the rabbinate throughout Italy. One of these took place in 1558-1560, when Moshe Ibn Shoshan was sent to Italy by R. Joseph Karo to oversee the printing of *Bet Yosef* and got involved in a disagreement with the Savionetta printers. Another dispute was the notorious Tamari-Venturozzo *get* (divorce document) in 1566- 1567.

Provenzalo wrote responsa, commentaries on Maimonides' *Guide*, annotations on *Ma'or Enayim* by R. Azariah de Rossi and R. Yedayah ha-Penini's geometrical work *Behinat Olam*, talmudic commentaries, and a work on Hebrew grammar. Provenzalo's compilation of responsa was edited by his grandson, R. Elazar bar Avraham, who arranged it and intended to print the work, but failed. The responsa remained in manuscript until 1989, when *Makhon Yerushalayim* published them based on Ms Mantua 39, with completions and emendarions based on Ms Jerusalem 1999 and Ms New York R.1537.

---

¹ This is interesting in light of a responsum, where he pointed out the difference between "the oral learning that the earlier authorities were accustomed to in their day and the written learning from books, as we do it."

Responsa, R. Moshe Provenzalo, 6

דע כי יש הפרש גדול בין הלימוד על פה כמו שהיו הראשונים [נוהגים] בימיהם אל הלימוד בכתב מתוך הספר על פי דרכנו

EARLY MODERN WORKSHOP: Jewish History Resources

Volume 20: Leisure, Fun, and Play

August, 21-22, 2023

Online on Zoom

R. Moses Provenzalo's responsum on Tennis

Tamara Morsel, New York University and Yechiel Rosenberg, Yeshiva University

Responsa of R. Moses Provenzalo, #53

She'elot u-Teshuvot Rabbenu Moshe Provençalō zekher zaddik li-vrakha, ed. R. Avraham Yosef Yanni, 2 vols. (*Makhon Yerushalayim*: Jerusalem, 1989), I:84-85.

On the amusement [צחוק] of the ball on Shabbat

Question: Our rabbi, please instruct us whether it is allowed to amuse ourselves with a ball on Shabbat and Holidays, moreover, [is it permitted to do so] in a special building for this purpose here in Mantua outside the city, for we fear that it is a sin.¹ May his honor present his words concerning all the details and facets of the prohibition and permissibility of this issue to him, and we ask to hear Torah from his mouth, for he is like an angel of the Lord of Hosts, etc.²

Response: As we heard the report that the people of the Lord are spreading about³ and their thundering sound in the cycle that repeats every Sabbath and Holidays in the city and outside it, also in the house in the field, placing a ball in a narrow

---

¹ BT, Tractate Shabbat, 146a (Mishnah) "חוששני לו מחטאת" (I am concerned for him, because he may be liable to bring a sin-offering as a result of this.)

² BT, Tractate Chagiga, 15b, אִלּוּ יִבְקֶשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ, וְאִם לֹא — אֵל יִבְקֶשׁוּ תוֹרָה, אִם דוֹמָה הָרֵב לְמִלְאָהּ ה' צְבָאוֹת — יִבְקֶשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ, וְאִם לֹא — אֵל יִבְקֶשׁוּ תוֹרָה, אִם דוֹמָה הָרֵב לְמִלְאָהּ ה' צְבָאוֹת — יִבְקֶשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ! (If the rabbi is similar to an angel of the Lord of hosts, they should seek Torah from his mouth; but if not, they should not seek Torah from his mouth.)

³ I Samuel 2:24: הַשְּׂמֵעָה אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁמֵעַ מֵעֲבָרִים עִם-ה':

area,⁴ the young lads will thrust it⁵ they will catch it with their hands or in a small bow adorned with strings,⁶ woven with ropes. And this takes place in a location that they rented for those days for a set fee or divided, each day that day's portion,⁷ they play amuse themselves with it, first as a fun amusement. And they raise bets on it by *invito* in a foreign language,⁸ as one does with dice, and they challenge one another, be it with a big or small sum, foodstuffs and beverages and other things, and it all became about coins⁹ when they eventually come and settle their debts from their amusements with one. We decided to inquire ways to judge them favorably. We said, perhaps they learned this from their elders, and they thought they were continuing the acts of their fathers¹⁰ for this is how the earlier [authorities] would act, on those sacred days for pleasure and joy, one battalion across from another,¹¹ for the amusement of laughter and wrestling, they run and jump on one another, until the stronger ones win against those against them some foodstuffs. And although it is forbidden to make large strides¹² during those days, this [game] is permitted, as R. Jacob *Ba'al haTurim* wrote in the name of *Semak*, "young lads who are enjoying jumping and running on Sabbath, it is permitted."¹³ And the young lads of our generation are enjoying the amusement of the ball, just

⁴ Isaiah 22:18: צָנוּף וְצִנְפָּךְ צִנְפָּה כְּדֹר אֶל-אֶרֶץ רְחֹבֵת יְדִים:
See Rashi, there:

כְּדֹר. כשור מקף ורבותינו פירשו לשון כדור שקורין פלוט"א בלע"ז שזורקין אותו ומקבלין מיד ליד: (כְּדֹר), like a surrounding wall. Our Rabbis, however, explained it as an expression of a ball, which they call 'pelote' in French, which is tossed and caught from hand to hand.

⁵ Job 18:18: יִהְדָּפוּ מְאוֹר אֶל-חֹשֶׁךְ וּמִתְבַּל יִנְדָּהוּ:

⁶ בקשת קטנה מעולפת נימין מסורגת חבלים.
Song of Songs 5:14 מְעִינָה עֵשֶׂת שָׁן מְעַלְפֵת סְפִירִים

⁷ Exodus 16:4 וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקִטּוֹ דְבַר-יְיָ בַיּוֹמוֹ

⁸ "The ante," see, for instance, the section on *invito*: https://it.wikipedia.org/wiki/Poker_tradizionale.

⁹ וכלם נעשים להם דינרים

¹⁰ BT, Tractate *Megilla* 10b: דָּבַר זֶה מְסֻרֵת בְּיַדֵינוּ מְאֹבֹתֵינוּ

¹¹ II Maccabees, 5:3 ויראו כדמות פרשים לבושי שריוני זהב נושאים חניתות, מערכה מול מערכה

¹² BT, Tractate *Berakhot* 6b: אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ, אָמַר רַב הוֹנָא: הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַקְּנֶסֶת אֶל יַפְסִיעַ פְּסִיעָה גָּסָה. אָמַר אַבְי:

¹³ Tur OH 301: כתיב אם תשיב משבת רגליך ודרשו חז"ל שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול ע"כ אין לו לאדם לרוץ בשבת: Tur OH 301: כדרך שעושה בחול אבל אם רץ לדבר מצוה כגון לבהכ"נ או כיוצא בו מותר כתוב בס"ה בחורים המתענגים בקפיצתם ובמרוצתם מותר

instruments sometimes, and the same goes here with this instrument of play [toy] and the prohibition stands.”] And renting this place for those days, or to divide the profits of that day in its entirety or partially is forbidden, for it is Sabbath or a Holiday.

Also, the thing they are amusing themselves with is not similar to those earlier ones at all, for those of the public wrestling, they would [each for their part] come to their amusement to enjoy food and drink alone, and they would do it [calculating the sum?] after Sabbath, and they were joyful with the pleasures of friendship, the gain of the winners was not considered financial profit at all, for these were small amounts before them. And the defeated ones, they too, were not begrudging on their monetary loss. For the amount from the total that everyone received was like 4 or 5 *dinar*, a small sum, of the kind that people do not object to/begrudge [מקפיד], and therefore no prohibition applies, as in “one may make a lottery for a large versus a small portion if they do not begrudge one another,”¹⁷ which is allowed.

This is not the case with those of the ball, for the winner and the loser lose and win something that one does begrudge. And the whole reason that brought them to this amusement is only monetary profit, which was unimportant for the earlier ones, and for these [youths], it has become the main thing, no doubt it is forbidden because of gambling.¹⁸ [* even on a weekday]

And, needless to say, [it is forbidden] with an ante, as mentioned above, and even if it is in actual foodstuffs and beverages, all the more so when it is in money. And if their amusement is during the sermon, this, too, is a grave evil,¹⁹ and it is forbidden in any event to set [the game] during that time, for even setting a meal for enjoyment is forbidden then [during that time] because of suspension [of Torah] in the study hall.²⁰

---

¹⁷ *Tur* OH 322:6

המחלק לבני ביתו מנות בשבת יכול להטיל גורל לומר למי שיצא גורל פלוני יהיה חלק פלוני שלו והוא שיהיו החלקים שוין ואינו עושה אלא כדי להשוותם שלא להטיל קנאה ביניהם אבל עם אחרים אסור כיון שמקפידין זה על זה יבואו לידי הלואה שאסור בשבת ולידי מדה ומשקל: אבל ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה ולהטיל גורל עליהן אפי' בבני ביתו ובחול אסור משום קוביא:

¹⁸ *Tur* OH 322:6

אבל ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה ולהטיל גורל עליהן אפי' בבני ביתו ובחול אסור משום קוביא:

¹⁹ Ecclesiastes 5:12, יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רְאִיתִי תַחַת הַשֶּׁמֶשׁ עֹשֶׂה שְׂמִיר לְבַעְלָיו לְרַעְתּוֹ:

²⁰ For instance, Mishnah, Tractate *Shabbat* 16:1

In sum, there is no permission for the amusement with the ball on Sabbath and Holidays, only by hand, and not with the aforementioned instruments [gloss: “So says the youth, Eliezer Provenzali, may the Lord preserve him, the grandson of the author of saintly and holy blessed memory: Lest someone say, in *Shulḥan Arukh* 308, there is a gloss by R. Israel Isserlis: “and there are those who permit, and one should be lenient,” and rule for me like him [*kim li ke-ploni*]. Moreover, in *Bet Yosef* there he presented, in the name of the Tosafists, from the first chapter in BT Tractate *Beizah* that it is permitted to carry a ball on Holidays, and so, too, is the law on Sabbath. And that which the great sage Karo adjudicated that it is prohibited, my grandfather went according to his – Karo’s – line of thought, for – with all due respect to the sage Isserles – who wrote that they had the custom to be lenient, I shall say to him – what is this custom, is it an ancient custom that can annul a halakha? And moreover, I say, the Tosafists only allowed to carry the ball by hand and with an instrument, as my grandfather distinguished. Although the sage Karo closed it and prohibited it due to what is written in the *Yerushalmi Taanit* 4,5: the mountain of Shimon... why was it destroyed, there are those who said because of licentiousness, and there are those who said, they played with a ball.²¹ In addition, there are other prohibitions that follow from this amusement, gambling, and playing during the time of *kallah* which is the public sermon, for [even] regarding setting a time for a meal of *mitzvah* for the enjoyment of Sabbath during that time [of the sermon] a family in Jerusalem was uprooted as in the fourth chapter of *Gittin*²², all the more so for forbidden diversions. May God give me the strength to abolish this evil custom, for the honor of God and his Torah.], and in a location [court] that is not rented to them only for those days. And he [it?] should not leave private property on Sabbath, and [do it for] foodstuffs and beverages, and for small sums, lest they accumulate to an amount that he

---

כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן ואף על פי שכתובים בכל לשון טעונים גניזה. ומפני מה אין קורין בהם מפני ביטול בית המדרש.
 (And why does one not read the Writings on Shabbat? Due to suspension of Torah study in the study hall.)

²¹ PT, Tractate *Taanit* 4,5:

טור שמעון הוה מפיך תלת מאון דגרבין דמרקוע לקייטא כל-ערובת שובא. ולמה חרב. יש אומרים. מפני הזנות. ויש אומרים. שהיו משחקין בכדור.

²² BT, Tractate *Gittin* 38b: אמר רבי יוחנן שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה בשבת ואחת קבעה סעודתה בערב שבת ושתיהן נעקרו.

begrudges, so that the loser not lose from his part more than four or four *solidi* in a foreign language, and not beyond that. Even if all these conditions are kept, it is only allowed if not during the time of *kallah*, that is, the public sermon, for one may not set it during that time because of suspension [of Torah] in the study hall for even setting a meal at that time is forbidden for that reason.

So far, we saw the obligation to announce this issue, for the time requires making it known, for the benefit of the public. From now on, those who hear this will listen and stop as we expect of them, they will receive blessing from God, in this world and their soul will rejoice in the world to come²³ He will fill [you] with joy in His presence with eternal pleasures at His right hand.²⁴

So says the young Moshe, son of our master R Abraham Provenzalo of blessed memory

Tuesday the 19th of the month of Teveth, in the year 5320 here in Mantua.

---

²³ שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותענגו בדשן נפשכם: Isaiah 55:2

²⁴ תודיעני ארח הים שבע שמחות את פניך נעמות בימיך נצח: Psalms 16:11

In the following responsum, Provenzalo is asked about the permissibility of playing tennis on Sabbath and holidays. Provenzalo raises six possible issues: taking large strides, renting a court, transferring the ball from private to public property, breaking and subsequently repairing the racket, gambling, and playing during the synagogue sermon. Ultimately, Provenzalo permits playing tennis provided these five prohibitions are avoided. His grandson adds two comments, taking a stricter position.

Beyond its obvious treatment of play, the responsum is especially instructive in treating gambling. Doing so for profit is prohibited on Sabbath, whereas playing for enjoyment (even if some wagers are involved) is allowed. This juxtaposition suggests a definition of leisure as essentially lacking extraneous purpose.

Suggested reading:

Robert W. Henderson, "Moses Provençal on Tennis," *Jewish Quarterly Review*, vol.26 (July 1935), pp. 1-6.

Isaac Rivkind, "A Responsum from R. Moses Provençal on Ball Games," *Tarbiz*, (Summer, 1933), pp. 366-376.

EARLY MODERN WORKSHOP: Jewish History Resources

Volume 20: Leisure, Fun, and Play

August, 21-22, 2023

Online on Zoom

R. Moses Provenzalo's responsum on Tennis

Tamara Morsel, New York University and Yechiel Rosenberg, Yeshiva University

Responsa of R. Moses Provenzalo, #53

She'elot u-Teshuvot Rabbenu Moshe Provençalō zekher ḥaddik li-vrakha, ed. R. Avraham Yosef Yanni, 2 vols. (*Makhon Yerushalayim*: Jerusalem, 1989), I:84-85.

שאלות ותשובות רבנו משה פרובנצלו זצ"ל
(ערך ר' אברהם יוסף יאני (מכון ירושלים, תשמ"ט

סימן נג

שאלה: ילמדנו רבינו, אם מותר לצחוק בכדור בשבת וי"ט, ומה גם בבית המוכן לכך פה מנטובה חוץ לעיר, כי חוששים אנו להם מחטאת. יבא נא דבר מעכ"ת על כל פרטי וצדדי האיסור וההיתר בזה אצלו, ותורה נבקש מפיהו כי מלאך ה' צבאו הוא.

תשובה: כאשר שמענו השמועה מעבירים עם ה' וקול רעמם בגלגל החוזר תמיד בשבתות ויו"ט תוך העיר וחוצה לה, גם בבית שבשדה, שם כדור אל ארץ לא רחבת ידים, ינידוהו הבחורים יקלעוהו בכף או בקשת קטנה מעולפת נימין מסורגת חבלים. וזה במקום ששכרו להם לאותם הימים בשכר קצוב, או לחלק בריוח דבר יום ביומו, מצחקים בו דבר מסויים לעיקר הצחוק בתחלה, ומעלים עליו באינויט"ו בלע"ז כמנהג בקוביא, ונוצחים זה את זה אם מעט ואם הרבה, אוכלים ומשקים ושאר הדברים, וכלם נעשים להם דינרים בבואם לחשבון על צחוקם ביניהם לאחר זמן. כן ראינו לבקש צדדין לדון אותם לכף זכות. אמרנו, אולי מזקנים התבוננו והיו בעיניהם כאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, שכך היו ראשונים עושים, בימים ההם מקראי קדש לעונג ושמחה, מערכה מול מערכה כצחוק התפיסה והאביקה, רצים וקופצים איש על רעהו, עד שהגוברים מהם נוצחים לחלק שכנגדם מענייני אכילה דבר מה. ועם היות הימים ההם אסורים בפסיעה גסה, הדבר מותר כמו שכתב בעל הטורים בשם סמ"ק: בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם בשבת מותר. ונמצאו בחורים אלו בדורנו זה מתענגים בצחוק הכדור, כמו הראשונים בצחוק אביקה. כי כל מתענג ברצונו מתענג ואפילו בבכיה כר' עקיבא. אבל לא

עלתה יפה זו התנצלותם בידינו, שאין הנדון דומה לראיה, ויש יתרון לראשונים מהם בהבדל ביניהן מבואר כבין האסור ובין המותר.

וזה שכבר נתבאר בקודמים ההם שלא היו מחללים שבת במרוצתם, ודומין קצת מה מפאת היתרם לרבנן דרהטי לפרקא. ואלו המם המשחקים בגדור במקום הידוע בשדה שם, פעמים רבות יוציאוהו מן החלונות ונמצא ש"ק מתחלל בהוצאה ההיא מרה"י לשדה שהוא כרמלית. וכאשר יביאוהו משם אל תוך הבית ששוחקים בו, הרי חלול שני בהכנסה מכרמלית לרה"י. ואם מדי הביאם אותו יעמדו בשדה שם חוץ לד' אמות ממקום עקירתו, הרי חלול שלישי בהולכת ד' אמות בכרמלית. האמנם כי איסור זה הוא שם בשבת בלבד ולא ב"ט, גם לא בשאר מקומות אפי' בשבת, שאין הכדור יוצא בהן מרה"י.

אבל עוד שם איסור אחר כולל בכל מקום ובכל זמן מהם, והוא הצחוק בו בכלי ההוא דלא גרע מכלי שיר שאסרו חכמים לנגן בו, שמא יתקלקל ויבא לתקנו. * ושכירות המקום לימים ההם וכן לחלק בריוח של אותו היום כלו או קצתו אסור שהרי הוא שבת ו"ט.

גם בדבר שצוחקים עליו לא דמו אלו לראשונים כלל, כי המה אנשי האביקה ברבים. היו לכל חלק באים בצחוקם להתענג בו על עסקי אכילה ושתייה בלבד, ועושים אותם אחר השבת, ושמחים בהם שמחת מרעות, לא יחשב נצוחם אצל הנוצחים הרווחת ממון כלל, כי מעט היה לפניהם.

והמנוצחים גם הם לא היו מקפידים על הפסד הממון. כי היה חלק המגיע מכללו לכל א' מהם כמו ד' וה' דינרים דבר מועט, דלא עבידי אינשי למפקד עלייהו ולא היה שם מקום איסור כמפיסים מנה גדולה כנגד קטנה בשאינן מקפידין שהוא מותר. לא כן אלו בעלי הכדור, כי הנוצח והמנוצח מהם מפסיד ומרויח דבר שמקפידים עליו. וכל עצמן אינם באים אל הצחוק ההוא אלא על הרווחת הממון שהיה עניינו טפל לראשונים, והנה הוא העיקר אצלם, אין ספק בו שאסור משום קוביא. ואין צריך לומר בהעלאה הנ"ל ואפי' בעניני אכילה ושתייה ממש, כ"ש שנעשים דמים להם. ואם בשעת הדרשה יהיה צחוקם, גם זו רעה חולה, ואסור עכ"פ לקובעו באותה שעה, שאפילו לקבוע סעודה לעונג אסרו בה מפני ביטול בית המדרש.

כלל העולה מהדברים, אין היתר בצחוק הכדור בשבת ו"ט אלא ביד ולא בכלים הנזכרים** ובמקום שאינו מושכר להם לאותן הימים בלבד. ולא יצא מרה"י בשבת ומענייני אכילה ושתייה, ודבר מועט שלא יגיע לכדי קפידה, עד שלא יפסיד המפסיד בחלקו יותר מארבעה או ד' דינרים סולדי בלע"ז לא זולת. גם עם שמירת כל התנאים אלו אינו מותר בהם אלא שלא בשעת כלה היא הדרשה ברבים, שאין לקובעו באותה שעה מפני ביטול בית המדרש, שאפילו קביעת סעודה אסרו בה מפני כן.

עד כאן ראינו חובה עלינו להודיע בדבר זה, לפי מה שהשעה צריכה להודעתו, כדי לזכות את הרבים. מעתה השומעים ישמעו וחדל יחדלו כאשר קוינו מהם ישאו ברכה מאת השם בעוה"ז ותתענג בדשן נפשם לעוה"ב שובע שמחות את פניו נעימות בימינו נצח.

נאם הצעיר משה בכמ"ר אברהם פרובינצאלו ז"ל

יום שלישי תשעה עשר לחדש טבת שנת חמשת אלפים ושלש מאות ועשרים ליצירה פה מנטובה.

*הגה"ה: אמר הצעיר אליעזר פרובינצלו יצ"ו נכד הגאון המחבר זצוק"ל: מפנ ששמעתי אומרים כי אין עתה איסור זה מפני שיש להם הרבה מאותם כלים ואם ישבר הא' השנים יעמדו נגדו. אמרתי לסייע דברי הגאון המחבר הנ"ל, ואומר כי כבר אמרו ז"ל חכמים לא נתנו דבריהם לשיעורים, וכאשר אסרו השיטה בנהר גזרה שמא יתקן חבית של שייטים לא חלקו ואסרו אפי' אם יהיה לאחד אלף כלים פעמים, כן הדבר הזה בכלי צחוק הכדור, ואסור במקומו עומד, ע"כ.

**הגה"ה: אמר הצעיר אליעזר פרובינצלו יצ"ו: שמא יאמר אומר בש"ע סימן ש"ח כבר באה הגהת החכם איסרלין ז"ל "ויש מתירים ונהגו להקל" וקים לי כפלונני. ומה גם כי בבית יוסף שם הביא בשם התוספות מפרקא קמא דביצה שמותר לטלטל הכדור ביי"ט וה"ה בשבת ומה שפסק החכם המופלא קארו שאסר דלשיטתיה אזיל החכם המופלא זקני זצוק"ל, כי במחילה מכבוד החכם איסרלין ז"ל במה שאמר ונהגו להקל אומר אליו מהו מנהג זה, וכי מנהג ותיקים הוא לבטל הלכה. ועוד אומר אני, שעד כאן לא התירו התוספות כי אם לטלטל הכדור ביד אבל לא בכלי, כחלוק הגאון זקני זצוק"ל. עם כי הגאון קארו סתם ואסר מהא דהירושלמי טור שמעון למה חרב כו' ויש אומרים שהיו מצחקים בכדור, מצורף לכמה אסורים הנמשכים מהצחוק הנ"ל מהקוביא ובשעת כלה היא הדרשה ברבים, שעל קביעות סעודת מצוה לעונג שבת בשעתה נעקרה משפחה בירושלים כבפרק השולח גט לאשתו דף ל"ח, צחוק האסור לא כל שכן. מי יתן אתי אל ואוכל לבטל המנהג הרע הזה לכבוד ה' ולתורתו עד כאן.